

УДК 339.9:330.34:327.5

DOI: 10.37332/2309-1533.2023.3.17

JEL Classification: F01, F15, H56, O10, O53

Запухляк В.З.,
канд. екон. наук,
докторант кафедри міжнародної економіки,
Заставний А.Р.,
викладач кафедри політології та філософії,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОГРЕСУ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Zapukhliak V.Z.,
cand.sc.(econ.), doctoral student at the
department of international economics,
Zastavnyi A.R.,
lecturer at the department of political science and philosophy,
West Ukrainian National University, Ternopil

SECURITY CHALLENGES TO SOCIAL AND ECONOMIC PROGRESS IN THE MIDDLE EAST

Постановка проблеми. Економічний розвиток країн, який охоплює не лише показники економічного зростання, а й людський розвиток, соціальний прогрес, інвестиційну активність, торгівельну відкритість, в сучасних умовах залежить від різних чинників, більшість з яких набуває ознак системних детермінант. Сучасний етап глобалізації характеризується зростанням взаємозалежності національних економік, ускладненням глобальних ланцюгів постачання, глобальними катаклізмами та кліматичними змінами, переформатуванням балансу сил та боротьбою за глобальне й регіональне лідерство. Ця нестабільність лише загострює конкуренцію між країнами, посилює боротьбу за володіння ресурсами. І, як наслідок, зростають безпекові виклики, поглиблюються локальні конфлікти, продовжуються або розпочинаються війни. Під впливом зазначених процесів більшість регіональних та локальних проблем виходить за межі певних територій і набуває світового значення. Відповідно, в активній стадії здебільшого їх неможливо вирішити винятково зусиллями однієї країни, незалежно від рівня її розвитку і сили впливу на глобальні процеси. Однією з таких проблем є безпека та її різні аспекти, які на сьогодні зазнають радикальних змін через зростаючу невизначеність і нестабільність. Регіон Близького Сходу є територією, де ці питання мають особливе значення. Тому важливість урахування зазначених викликів має на меті забезпечення стабільності економічного розвитку країн та захисту громадян, попередження та вирішення гуманітарних криз, формування сприятливого інвестиційного середовища, збереження внутрішньої стабільності у настроях суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічного прогресу країн завжди перебувала у центрі уваги зарубіжних та вітчизняних науковців. Але економічний прогрес, здебільшого, розглядається в українській науковій думці крізь призму економічного розвитку та зростання, у вимірі соціально-економічного прогресу та інноваційного розвитку із врахуванням різних факторів впливу на регіональну динаміку. Так, заслуговують на увагу праці А. Гальчинського [1], В. Гейця [2], М. Голубця [3], Г. Пилипенка [4], М. Сичевського та М. Дейнеко [5], Н. Стукало та А. Сімахової [6] та ін. Разом з тим, неповними є дослідження щодо впливу безпекових чинників на економічний розвиток та соціальний прогрес країн Близького Сходу, що й актуалізує дане дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є оцінювання основних безпекових викликів на Близькому Сході й виявлення їх впливу на економічний та соціальний розвиток в регіоні, окреслення пріоритетів для забезпечення соціально-економічного розвитку країн в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Невизначеність і нестабільність у відносинах, системах та балансах сил спричинила глобальні виклики та загрози, в тому числі тероризм, сепаратизм та екстремізм, поширення зброї масового знищення, торгівлю наркотиками та транскордонну організовану злочинність. Ці виклики та загрози набули транскордонного характеру і вимагають особливої уваги міжнародної спільноти, оскільки країни, незалежно від свого географічного положення, дедалі частіше мають справу із подібними викликами безпеці. Близький Схід є регіоном,

що характеризується своєю геополітичною значущістю та складною взаємодією зовнішніх впливів і викликів безпеки. Різні зовнішні чинники впливають на безпекову ситуацію на Близькому Сході, враховуючи історичні, політичні, економічні та культурні впливи.

Близький Схід зазнає впливу множинних зовнішніх викликів безпеки, які значно визначають його геополітичний ландшафт. Розуміння цих чинників є базовим для розроблення ефективних стратегій сприяння стабільності, миру та процвітання в регіоні, а також співпраці між регіональними та глобальними учасниками для ефективного вирішення цих викликів. Систематизуємо основні зовнішні впливи на Близькому Сході:

1) історичні впливи: історично Близький Схід сформований століттями взаємодій з великими цивілізаціями. Ці взаємодії вплинули на культурні, суспільні та політичні процеси в регіоні;

2) політичні впливи: Близький Схід характеризується політичними впливами глобальних держав. Розбіжності між США та колишнім Радянським Союзом сприяли формуванню альянсів і спричинювали конфлікти у регіоні;

3) економічні впливи: Близький Схід багатий природними ресурсами, особливо нафтою та газом. Це багатство привертає значну увагу глобальних економічних держав, впливаючи на політику, торгівлю та інвестиції в регіоні;

4) культурні та релігійні впливи: Близький Схід є центром основних світових релігій, зокрема ісламу, юдаїзму та християнства. Релігійні та культурні відмінності часто призводять до напруженості й конфліктів як у регіоні, так і зі зовнішніми акторами.

Основні безпекові виклики на Близькому Сході систематизовано у табл. 1.

Таблиця 1

Безпекові виклики на Близькому Сході

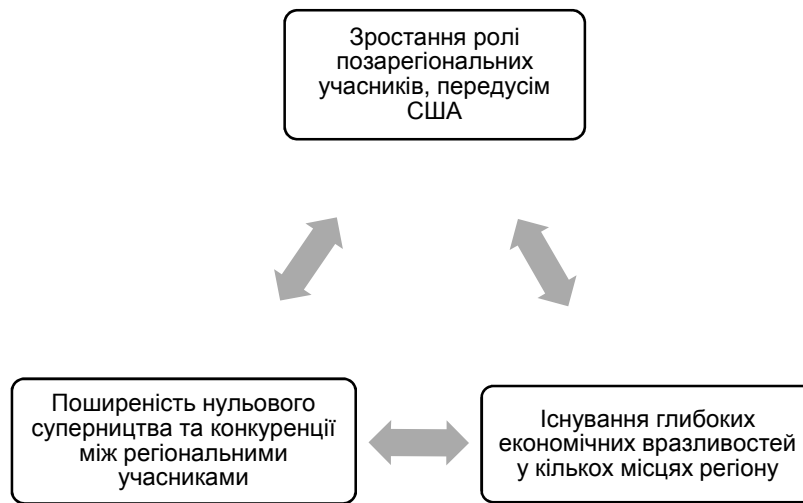
Безпекові виклики на Близькому Сході		Порівняння проблем із безпекою	
Виклики безпеки	Опис	Виклики безпеки	Порівняльний аналіз
Тероризм	Близький Схід зазнає постійних загроз з боку терористичних груп, часто зумовлених політичними, релігійними або ідеологічними мотивами. Терористичні акти дестабілюють країни та становлять загрозу регіональній та світовій безпеці.	Тероризм vs Збройні конфлікти	Тоді як тероризм є постійною загрозою, збройні конфлікти часто мають більш глибокий і тривалий вплив, призводячи до втрат життів, переміщення населення, руйнування інфраструктури.
Політична нестабільність	Багато країн регіону прагнуть подолати політичну нестабільність через внутрішні конфлікти, боротьбу за владу та проблеми управління. Ця нестабільність щораз більше ускладнює інші виклики безпеки.	Політична нестабільність vs Проксі-війни	Політична нестабільність переважно є внутрішньою, тоді як проксі-війни передбачають також зовнішні втручання в регіональні конфлікти. Обидва чинники сприяють формуванню загальних викликів безпеки.
Збройні конфлікти та війни	Регіон переживав різні збройні конфлікти та війни, спричинені часто територіальними суперечками, етнічними та релігійними напругами або політичними розбіжностями.		
Поширення зброї масового знищення	Близький Схід є регіоном з підвищеним рівнем загрози поширення зброї масового знищення, в тому числі ядерної, хімічної та біологічної. Це становить значну загрозу для регіональної та глобальної безпеки.	Поширення зброї масового знищення vs Зовнішні втручання	Поширення зброї масового знищення становить значну загрозу для безпеки регіону, але зовнішні втручання мають більш широкі та складні наслідки, впливаючи на кілька країн і створюючи більш нестабільну безпекову обстановку.
Проксі-війни та зовнішні втручання	Зовнішні сили часто ведуть проксі-війни та втручаються у внутрішню політику, підтримуючи різні фракції у регіоні. Це поглиблює існуючі конфлікти та ускладнює зусилля зі збереження миру.		

Джерело: складено авторами

Можна виокремити три основні чинники напруженості у країнах Близького Сходу, кожен з яких підсилює інші, сприяючи небезпечним ескалаціям та конкуренції між регіональними акторами й учасниками поза регіоном, що значно поглиблює існуючі критичні проблеми цього регіону у сфері безпеки. Ці джерела нестабільності узагальнено на рис. 1.

Серед джерел нестабільності в регіоні слід виокремити напруженість, спричинену політикою зовнішніх акторів, зокрема США. Політика США у країнах Близького Сходу, особливо в період адміністрації Д. Трампа, спричинила катастрофічний стан справ у цьому регіоні. Підходи США до Палестини та Ірану викликали значну стурбованість у всіх країнах Близького Сходу, а також в Європі та навіть у Китаї. У відносинах з Палестиною, беручи до уваги арабсько-ізраїльську напруженість та її

критичні наслідки для регіональної стабільності, США довготривало пропагували прихильну політику щодо Ізраїлю. Проте адміністрація Д. Трампа впроваджувала додаткові односторонні заходи, зокрема визнання Єрусалима столицею Ізраїлю в кінці 2017 р., перенесення посольства США з Тель-Авіва до Єрусалима у березні 2018 р. та визнання суверенітету Ізраїлю над сирийськими Голанськими висотами. В підсумку політика США спричинила значну напругу в цьому регіоні. Відповідно, ситуація між Ізраїлем і Палестиною залишалася досить напруженою і у 2023 р.

Рис. 1. Чинники напруженості в регіоні Близького Сходу

Джерело: побудовано авторами

Політика Д. Трампа щодо Ірану є ще одним джерелом стурбованості для Китаю, що призвело до значного зростання напруженості у регіоні. Відкликання США з ядерної угоди з Іраном у травні 2018 р., подальші введення санкцій і серія інших односторонніх заходів спричинили для Ірану складну ситуацію, що змусило його відповідати. В кінці 2019 р. та на початку 2020 р. напруга між США та Іраном різко зросла. Ця несприятлива обстановка у сфері безпеки суттєво обмежила зусилля багатьох країн щодо розширення економічних відносин із регіоном. Один із прикладів – це односторонній вихід США з ядерної угоди з Іраном, формально відомої як Спільний загальний план дій (JCPOA), та повторне введення «другорядних» санкцій з позатериторіальним обсягом щодо Ірану, оскільки ці політики серйозно підточили стратегію Китаю щодо диверсифікації постачання енергії, ускладнюючи законні економічні відносини з Іраном.

Геополітична конкуренція між регіональними державами додала додаткові тенденції нестабільності до загалом нестабільного регіонального середовища. Зменшення впливу США в регіоні залишило вакуум, який заповнили регіональні лідери та певні сили поза регіоном. Деякі регіональні сили, такі як Іран, розглядають відступ США від регіону як можливість розширити свій геополітичний вплив, тоді як інші, зокрема Саудівська Аравія, зазнають тиску і вирішили захистити себе, створюючи альянс серед країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ), арабських сунітських країн і навіть сунітських країн поза регіоном, щоб протистояти й обмежувати Іран у діях. Конкуренція між Іраном і Саудівською Аравією є однією з основних рис регіональної боротьби за владу у регіоні.

Ще одна тенденція регіонального протистояння проявляється в зростаючій конкуренції між Туреччиною та Катаром, з одного боку, і Саудівською Аравією, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Єгиптом, з іншого. Водночас, додавши ще одну діагональ нестабільності та невизначеності до регіонального середовища, Ізраїль, який підтримує Саудівську Аравію та Об'єднані Арабські Емірати в їхній конкуренції з Іраном, значно розширив своє використання військових засобів для ураження цілей, підтримуваних Іраном, в Сирії, Лівані та навіть в Іраку. Це відродження регіональної конкуренції та суперництва значно ускладнило завдання деескалації, додаючи нові напруги до давніх суперництв, які разом, імовірно, створять довгострокові виклики для регіону.

Наступне джерело ризиків і нестабільності пов'язане з соціально-економічною сферою, що охоплює низький рівень розвитку окремих країн, несприятливі економічні перспективи, значні проблеми з безробіттям (табл. 2) та корупцією. Статистичні дані, опубліковані у квітні 2020 р., як і наслідки пандемії, підтверджують, що реальні перспективи розвитку доволі суперечливі. Високий рівень безробіття через недостатню економічну ефективність завжди був значною проблемою на Близькому Сході. Якщо молоді люди не працевлаштовані і не мають можливостей для особистого розвитку, вони в пошуках роботи можуть потрапити під вплив екстремістських ідеологій. Відповідно нестабільність додає невизначеності та поглиблює виклики для економічного розвитку, збільшуючи рівень безробіття, яке водночас посилює нестабільність.

Таблиця 2

Динаміка показників безробіття для країн Близького Сходу

Загальний рівень безробіття (% від загальної кількості робочої сили) (змодельована оцінка МОП)								
Країна	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ізраїль	5,89	5,25	4,8	4,22	4	3,8	4,33	4,319
Ліван	8,765	9,263	9,723	10,211	10,728	11,3	12,971	12,497
Саудівська Аравія	5,72	5,6	5,6	5,89	6,03	5,64	7,45	6,692
ОАЕ	1,902	1,763	1,64	2,46	2,24	2,33	4,29	3,11
Бахрейн	1,184	1,197	1,181	1,169	1,185	1,181	1,674	1,532
Йорданія	11,9	13,08	15,28	18,12	18,26	16,8	19,21	18,444
Іран,	10,68	11,17	12,62	12,23	12,19	10,74	9,69	10,818
Оман	3,55	3,384	3,27	2,573	1,8	1,85	2,94	2,512
Сирія	8,744	8,721	8,765	8,747	8,746	8,742	10,011	9,816
Ірак	10,59	10,729	10,82	13,02	14,065	15,11	16,23	16,17
Палестина	20,53	23	23,94	25,68	26,26	25,34	25,89	26,39
Кувейт	2,9	2,2	2,16	2,198	2,158	2,156	3,331	2,818
Катар	0,2	0,17	0,15	0,14	0,11	0,1	0,14	0,17
Ємен	13,47	13,783	13,407	13,25	13,076	12,978	13,575	13,887
Туреччина	9,88	10,24	10,84	10,82	10,89	13,67	13,11	11,98

Джерело: побудовано авторами за [7]

Країни Близького Сходу та Північної Африки зазнають впливу з різних викликів щодо економічного розвитку. Такі країни, як Єгипет, наприклад, не змогли ефективно розвинути промислову базу через недостатні фінансові ресурси, тоді як країни Перської Затоки, що виробляють нафту, були достатньо багаті, але не змогли розвинути промисловість поза сектором вуглеводнів, та щораз більше покладаються на США для забезпечення зовнішньої військової підтримки й оборони. Водночас у таких країнах, як Іран, виникали проблеми з розвитком галузей через санкції та стратегію обмеження США, тоді як Лівія, Сирія, Ірак та Ємен протягом принаймні десяти років перебувають у конфліктах і війнах. Р. Зварич, оцінюючи локальні конфлікти, зазначає, що «...на Близькому Сході разом зі старінням населення знижується пасіонарне значення молоді – рушійної сили недавньої «арабської весни». Як тільки нові технології почнуть забезпечувати світ іншими джерелами енергії, крім нафти і газу, економіки цих регіонів вимагатимуть альтернативного розвитку» [8].

Вагомим чинником, що негативно вплинув на забезпечення стабільності на Близькому Сході, стала пандемія COVID-19, яка спричинила порушення глобальних ланцюгів доданої вартості, зменшення глобального попиту, сповільнення економічного зростання. У майбутньому велике значення для цього регіону матимуть економічне партнерство та фінансова підтримка міжнародних організацій, у тому числі МВФ, спрямована на економічне відновлення; політичний діалог заради безпеки; соціалізація економічного розвитку; міжкультурні комунікації. Регіон особливо постраждав через майже одночасні впливи COVID-19 та обвалу цін на нафту, додаючи до їх переліку чинників нестабільного економічного середовища. За оцінюваннями Міжнародного валютного фонду, у квітні 2020 р. ВВП Близького Сходу та Центральної Азії становило –2,8 %, знизившись порівняно зі зростанням на 1,2 % у 2019 р. ВВП Ірану зменшилось на –6 % у 2020 р., що поглибило збільшення ВВП на –7,6 %, зафіксоване в 2019 р., тоді як ВВП Саудівської Аравії знизилася на 2,3 % у 2020 р. (порівняно з позитивним зростанням на 0,3 % у 2019 р.). Динаміка ВВП на одну особу в країнах Близького Сходу демонструє значні відмінності в регіоні (табл. 3).

Проведемо оцінювання рівня безпеки в регіоні на соціальний прогрес його країн. Це є багатоаспектне завдання, оскільки питання безпеки охоплює також політичну стабільність, динаміку конфліктів, тероризм тощо. Варто зазначити, що конфлікти на території Близького Сходу є інтенсивні й тривалі, а напруга має історичний характер та не є статичною, що ускладнює кількісне оцінювання безпеки. Як зазначається у Звіті 2022 р., «...тероризм став більш концентрованим: у 119 країнах не зафіксовано жодної смерті, що є найкращим результатом з 2007 року» [9]. У нашому дослідженні для проведення аналізу пропонуємо використовувати чотири основні індекси: Глобальний індекс тероризму; Індекс миру; Індекс сприйняття корупції; Індекс демократії. Усі вони – тероризм, корупція, мир, демократія – виникають під впливом різних чинників, але й визначають соціально-економічний розвиток країн Близького Сходу.

Глобальний індекс тероризму та Індекс миру розраховуються Інститутом економіки та миру (The Institute for Economics & Peace). Загалом Глобальний індекс тероризму передбачає аналіз становлення країн світу за рівнем терористичної активності та оцінюються за такими показниками: кількість інцидентів тероризму, кількість загиблих, кількість поранених, загальний майновий збиток

від терористичних інцидентів [9]. Значення Глобального індексу тероризму, що становить «0», означає відсутність тероризму, «10» – вплив тероризму найбільший.

Таблиця 3

**Динаміка ВВП на одну особу в країнах Близького Сходу
(GDP per capita (current US\$))**

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ізраїль	36941,8	38259,7	36206,5	37690,5	41114,8	42406,8	44452,2	44846,8	52129,5	54930,9
Ліван	8255,2	7665,4	7802,8	8172,3	8679,9	9225,8	8925,4	5600,0	4136,1	..
Саудівська Аравія	23945,5	23862,8	20442,4	19930,4	20910,5	24175,6	23405,7	20398,1	24315,6	30447,9
ОАЕ	45729,6	46866,0	41525,1	41054,5	43064,0	46722,3	45376,2	37629,2	44332,3	53708,0
Бахрейн	25790,7	25464,8	22795,4	22867,2	24349,9	25415,8	25869,1	23433,2	26850,0	30146,9
Іран	6280,7	5757,5	4990,9	5497,2	5758,6	3850,8	3276,8	2746,4	4084,2	4669,6
Йорданія	4477,6	4255,9	4064,3	4003,4	4073,1	4146,4	4159,7	3998,7	4152,8	4311,0
Оман	23563,9	23121,2	18777,4	17082,2	17802,6	19887,6	19132,2	16707,6	19509,5	25056,8
Сирія	993,7	1071,2	857,5	664,3	862,3	1111,9	1124,5	537,1	420,6	..
Палестина	3315,3	3352,1	3272,2	3527,6	3620,4	3562,3	3656,9	3233,6	3678,6	3789,3
Ірак	6612,9	6216,0	4416,9	4305,2	4725,2	5601,5	5621,2	4251,3	4770,8	5937,2
Кувейт	47762,8	43239,8	29315,2	27026,7	29258,3	32012,2	30666,2	24297,7	32324,8	41079,5
Катар	97630,8	93126,1	66984,9	58467,2	59407,7	66264,1	62827,4	52315,7	66858,7	87661,5
Ємен	1497,7	1557,6	1488,4	1069,8	893,7	701,7	693,8	578,5	543,6	650,3
Туреччина	12578,2	12165,2	11050,0	10970,0	10695,6	9568,8	9215,4	8638,7	9743,2	10674,5

Джерело: побудовано авторами за [7]

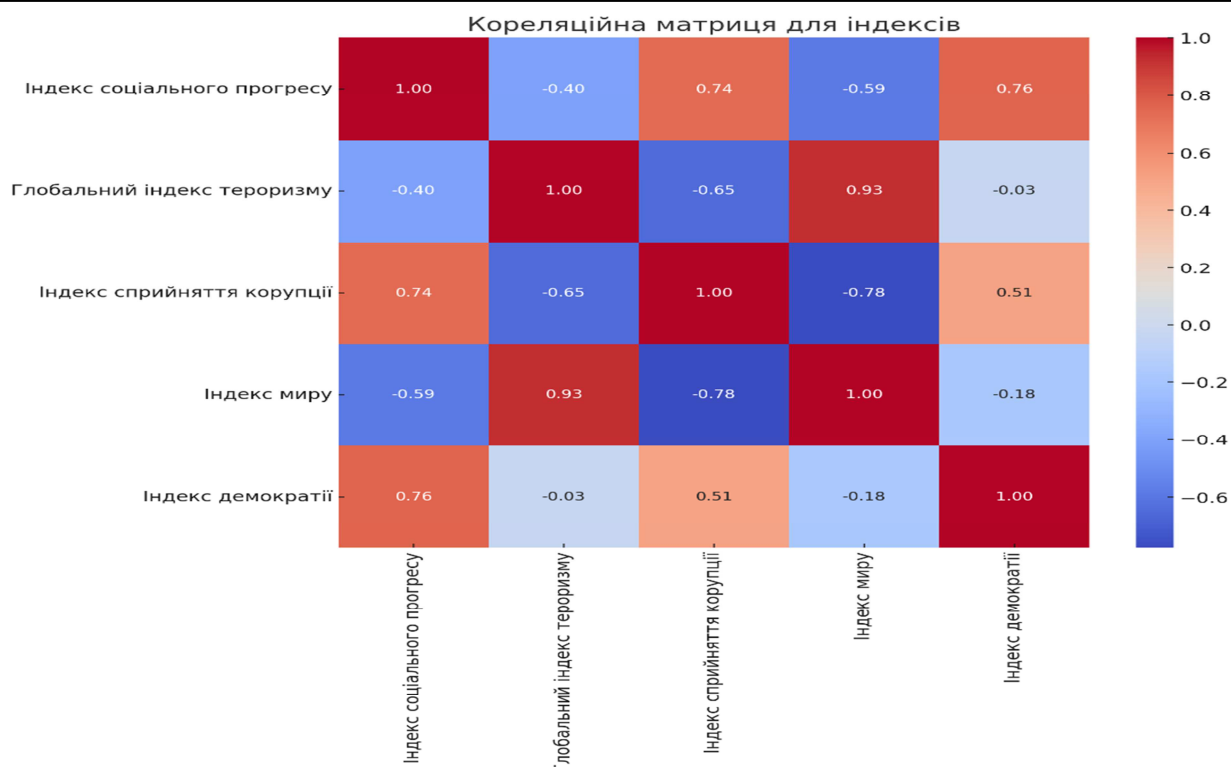
Індекс миру охоплює оцінювання 23 якісних і кількісних показників із авторитетних джерел, які відображають три складові: рівень соціальної безпеки і безпеки всередині країни, масштаб поточного внутрішнього та міжнародного конфлікту, рівень мілітаризації. Такий підхід дає змогу оцінювати різні сфери, які формують стабільність і мир у державі, наприклад, дотримання прав людини, частка біженців, доступність зброї та ін. У звіті 2023 р. зазначається, що «...79 країн стали свідками зростання рівня конфлікту, включаючи Ефіопію, М'янму, Україну, Ізраїль та Південну Африку» [10]. Щодо досліджуваного регіону, то «...Близький Схід і Північна Африка залишаються найменш мирним регіоном у світі восьмий рік поспіль, незважаючи на послідовне покращення миролюбності з 2020 року. Тут розташовані чотири з десяти найменш мирних країн світу. Проте за минулий рік показник MENA покращився на 0,63 %, причому значні покращення було зафіксовано у сферах мілітаризації та поточного конфлікту» [10].

Індекс сприйняття корупції розроблений міжнародною організацією Transparency International [11]. Основна шкала Індексу від 0 до 100, де 100 – це відсутність корупції, 0 – високий рівень корупції в країнах. Для Близького Сходу Індекс сприйняття корупції суттєво відрізняється між країнами, адже в окремих з них корупція сприймається як менша проблема порівняно з війною чи гуманітарними проблемами. Країни, багаті на природні ресурси, мають стабільну економіку, а тому і вищий індекс сприйняття корупції.

Індекс демократії публікується журналом «The Economist» та використовується для оцінки рівня демократії в країнах: значення «0» свідчить про найнижчий рівень демократії, «10» – найвищий рівень демократії в країні. «Індекс демократії базується на 60 показниках, згрупованих у п'ять категорій: виборчий процес та плюралізм, громадянські свободи, функціонування уряду, політична участь та політична культура» [12]. Серед країн Близького Сходу найнижчий рівень демократії характерний для Сирії, Ірану, Ємену.

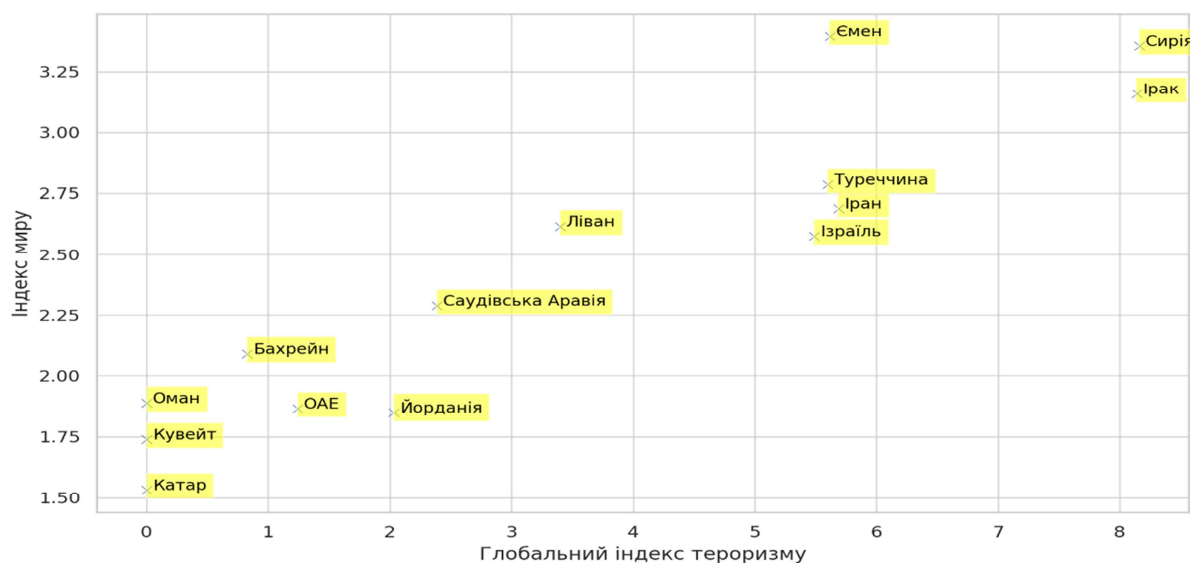
Висуємо гіпотезу про існування впливу безпекових викликів (через визначені вище чотири індекси) на рівень соціального прогресу. Як результуючий показник приймемо Індекс соціального прогресу, який розраховується для 169 країн (2022 р.) та об'єднує 60 соціальних і екологічних показників [13]. В процесі аналізу кореляційної матриці (рис. 2) можемо зробити наступні висновки. Індекс Соціального Прогресу має щільну пряму кореляційну залежність з Індексом Демократії (+0,76), що підтверджує тезу про те, що країни із вищим рівнем демократії (а це і свобода слова, захист прав громадян) створюють сприятливі умови для соціального прогресу та людського розвитку в країні. Для ще одного показника підтверджена наша гіпотеза – виявлено сильний прямий зв'язок соціального прогресу та рівня сприйняття корупції (+0,74), що пояснюється низьким рівнем бюрократії, ефективною роботою урядових структур, а це забезпечує соціальний прогрес.

Два інші показники – Індекс миру та Індекс тероризму – мають негативний зв'язок з Індексом соціального прогресу, проте ступінь зв'язку в країнах Близького Сходу є помірною. У той же час, є групи показників, які між собою мають тісний зв'язок, – Глобальний індекс тероризму та Індекс миру (+0,93) (рис. 3).

Рис. 2. Матриця кореляцій між показниками безпеки та соціальним прогресом в країнах Близького Сходу

Джерело: розраховано авторами

Рис. 3. Позиціонування країн Близького Сходу у координатах [Глобальний індекс тероризму; Індекс миру]

Джерело: побудовано авторами

Виклики безпеки, яких зазнають країни регіону, мають динамічний та багатогранний характер. Регіон Близького Сходу є світовим полігоном для перевірки ефективності допомоги у сфері безпеки, яку надають глобальні та регіональні сили. Ця допомога у сфері безпеки сприяла інтенсивності й частоті проксі-війн, а також мілітаризації державних і субдержавних акторів у регіоні Близького Сходу. Допомога у сфері безпеки є базисом боротьби за військову, стратегічну, ідеологічну й економічну переваги у цьому регіоні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, незважаючи на сподівання, що регіон Близького Сходу зможе перейти на більш стабільний та мирний шлях розвитку через співробітництво, продовжується поглиблення регіональної та глобальної фрагментації й суперечностей. Регіональні

актори не припинятимуть конкурентну боротьбу за геополітичний вплив. В економічній та соціальній площині спостерігаються суттєві відмінності між країнами Близького Сходу. На сьогодні недостатньо є ознак того, що регіон рухатиметься шляхом економічного розвитку й інтеграції без використання військової сили. Важливо поєднувати ефективно управління ресурсами, розвиток демократії, забезпечення прав людини з економічним зростанням та захистом національних інтересів. З огляду на це, міжнародна спільнота і самі країни Близького Сходу перебувають в пошуку новітніх механізмів підтримання миру, економічного розвитку, соціального прогресу і стабільності в регіоні,

Література

1. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 4-17.
2. Геєць В., Гриценко А. Економіка і суспільство: невідомі грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним). *Економіка України*. 2012. № 3. С. 4-24.
3. Голубець М. А. Геосоціосистемологія – теоретична основа еколого-суспільно-економічного прогресу. *Вісник Національної академії наук України*. 2014. № 6. С. 31-40.
4. Пилипенко Г. М., Литвиненко Н. І., Черкавська Т. М. Соціально-економічний розвиток суспільства: сутність та фактори впливу. *Економічний простір*. 2016. № 106. С. 115-126.
5. Сичевський М., Дейнеко Л., Кушніренко О., Вознесенська Н. Сучасні моделі соціально-економічного прогресу і сталий розвиток продовольчої системи. *Продовольчі ресурси*. 2022. № 10(18). С. 193-206.
6. Стукало Н., Сімахова А. Глобальні тренди розвитку соціальної економіки. *Міжнародна економічна політика*. 2021. № 1(34). С. 7-22.
7. World Bank data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 05.10.2023).
8. Зварич Р. Локальні конфлікти в глобальній економіці. *Світ фінансів*. 2020. №2(63). С. 88-101.
9. What is the Global Terrorism Index? URL: <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/> (дата звернення: 29.08.2023).
10. Global Peace Index 2023. Institute for Economics & Peace. June 2023. URL: <https://www.visionofhumanity.org> (дата звернення: 29.08.2023).
11. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення: 29.08.2023).
12. Democracy Index 2022. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/> (дата звернення: 29.08.2023).
13. Social Progress Imperative. URL: <https://www.socialprogress.org/> (дата звернення: 29.08.2023).

References

1. Halchynskiy, A. (2012), "Economic development: the methodology of the updated paradigm", *Ekonomika Ukrainy*, no. 5, pp. 4-17.
2. Heiets, V. and Hrytsenko, A. (2012), "Economy and society: unknown facets of mutual influence (reflections on the reading)", *Ekonomika Ukrainy*, no. 3, pp. 4-24.
3. Holubets, M.A. (2014), "Geosociosystemology – the theoretical basis of ecological, social and economic progress", *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, no. 6, pp. 31-40.
4. Pylypenko, H.M., Lytvynenko, N.I. and Cherkavska, T.M. (2016), "Socio-economic development of society: essence and influencing factors", *Ekonomichnyi prostir*, no. 106, pp. 115-126.
5. Sychevskiy, M., Deineko, L., Kushnirenko, O. and Voznesenska, N. (2022), "Modern models of socio-economic progress and sustainable development of the food system", *Prodovolchi resursy*, no. 10(18), pp. 193-206.
6. Stukalo, N. and Simakhova, A. (2021), "Global trends in the development of the social economy", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1(34), pp. 7-22.
7. World Bank data, available at: <https://data.worldbank.org/> (access date August 29, 2023).
8. Zvarych, R. (2020), "Local conflicts in the global economy", *Svit finansiv*, no. 2(63), pp. 88-101.
9. What is the Global Terrorism Index?, available at: <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/> (access date August 29, 2023).
10. Institute for Economics & Peace (2023), Global Peace Index 2023, available at: <https://www.visionofhumanity.org> (access date August 29, 2023).
11. Corruption Perceptions Index, available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (access date August 29, 2023).
12. Democracy Index 2022, available at: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/> (access date August 29, 2023).
13. Social Progress Imperative, available at: <https://www.socialprogress.org/> (access date August 29, 2023).